

Példák a politikai hazugságok köréből

Január végén, a vietnami háború befejezéséről és a béke helyreállításáról szóló párizsi *Megállapodás* aláírásakor a távoli harctér tragikus eseményeinek tudomásulvételébe már-már a legdrámaibb szakaszokban is lassanként belefáradó újságolvasó, rádióhallgató nagyközönség érdeklődése hirtelen felélénkült; kiderült, hogy az állapotok normalizálására irányuló törekvés szenzációsabbnak tűnt a legnagyobb arányú, pusztító hadicselekményeknél. A sajtó békéről írt, vágyainkat valóságként fejezi ki. A háború problémáinak sajátos szempontú feltárására és értékelésére törekvő polemografusok, konfliktológusok bizonyára sokat foglalkoznak majd a vietnami háború sajátos kritériumaik szerint általánosíthatóbb tanulságaival, s nem lehetetlen, hogy a szenzációt keltett „béke“ hangulati elemeivel összefüggésben ismét életre keltik azt a sokat bírált elméletet, amely szerint a háború a természetes állapot, s a béke rendkívüli, hiszen íme, milyen feltűnést kelthetett időszámításunk 1973. esztendejében. Mintha az agresszió magmája a mélyben mindig fortyogna, energiáiról a kialudtnak hitt vulkánok, háborús göcök váratlan kitörései tesznek bizonyosságot. Mintha Vietnamban valamiféle „örök háború“ egy csatája ért volna véget... Megírták: az imperializmus csatát veszített, egyben tehát csatát veszített a háború.

A rendeltetésszerűen szenvtelenebb kommentárirodalom — ez a műfaji öszszekötő a napi publicisztika és a történetírás között — mindenképpen lezártnak tekinthet egy szakaszt, s most már több adat birtokában láthat hozzá a délkelet-ázsiai erőterben ható érdekek alaposabb, nagyobb összefüggéseket látató elemzéséhez. A Vietnamra vonatkozó *Megállapodás* nemcsak Vietnamban érezteti hatását, s nemcsak Vietnam hatása érzékelhető a megállapodásban: a Vietnammal foglalkozó irodalom visszapillantásai sem csak Vietnam viszonylatában tanulságosak.

A Jaspers-tanítvány Hannah Arendt következő írása, amelyet a *L'Express* (1123.) összeállítása nyomán kivonatolva közlünk, tulajdonképpen a *The New York Times* közétette emlékezetes Pentagon-dokumentumok negyvenhét kötetének elemzésére épül. A New Yorkban megjelenő világlap a sajtótörténetben becsületével, bátorságával magának nevet biztosított Daniel Ellsberg révén jutott a vietnami amerikai beavatkozás körülményeit megvilágító titkos okmányok birtokába (nem tartják teljességgel lehetetlennek, hogy a kibontakozás előmozdításában ez a bravúr is valamelyes szerepet játszott).

Arendt — akit főként a totalitarizmusról, a forradalmak filozófiai-szociológiai határkérdéseiről, az Eichmann-ügy kapcsán a gonoszság „banalitásáról“ írt művei, a *New Yorker*-ben közölt tudósításai alapján sorolnak az azon frissiben, de filozófiai elmélyültséggel állást foglaló szerzők sorába — a történelmi cselekvés és az intézményesült hazugság mechanizmusai között keres összefüggéseket. Minthogy — úgymond — az emberi cselekvés jellemzője az újra való vállalkozás, olyan adottság is kell hozzá, amely lehetővé teheti a dolgok „másmilyenek“ látását és láttatását. Minthogy a cselekvésben benne rejlik a valóság tagadásának az eleme, a cselekvő hazudhat is. Hiszen a hazugság ugyancsak „a valóság tagadása“. A hazugság és a dolgok megváltoztatásának képessége adott esetben társasviszonyba léphet a politikai manő-

verezésekben. Egyesek azokban az esetekben törődnek többet a valóságról kialakítandó hamis képzetekkel, mint a reális valósággal, amikor „a valóság nem teljes mértékben kielégítő”. Következtetése nem etikai jellegű, hanem pragmatista: a verbális valóság túlértékelése a reálissal szemben a hatalom öncsonkító tévedéseinek egyike.

L. L.

A Pentagon dokumentumai nem is annyira az illúziók, tévedések, számítási hibák vagy más effélék, mint inkább a kétszínűség, áltatás, hazugság szerepének problémáját vetik fel. S esetünkben mindez egy egészen különös ténnyel is összefügg: a hibás döntések és a hazug állítások mindig ellentmondásban voltak a hírszerzés meglepően valóságghű jelentéseivel.

Ezzel kapcsolatban nagyon lényeges, hogy a hazugság e politikája nem is az ellenség megtévesztését szolgálta (ez egyik oka annak, hogy a dokumentumok nem tartalmazznak a kémkedést sújtó törvények alá vonható semmiféle katonai titkot); főként — talán kizárólag — belső használatra, piacra, hazai propaganda-célokra, különösen pedig a Kongresszus megtévesztésére szánták.

S ami még tanulságosabb: ebben a szerencsétlen vállalkozásban, a vietnami háborúban majdnem minden döntést annak teljes tudatában hoztak, hogy valószínűleg nem végrehajtható. Ilyenek voltak például a nyilvánosan meghirdetett célok: „Örködni afölött, hogy a dél-vietnami nép szabadon dönthessen saját sorsáról”; „segíteni az országot, hogy megnyerje a kommunista összeesküvés ellen vívott harcát”; [...] megelőzni a dominó-elmélet előrelépéseinek a megvalósulását: megőrizni Amerikának azt a hírét, hogy „biztosíték a felforgató tevékenységek ellen”.

A taktikai szempontok is ugyancsak gyengén alátámasztottak: Észak-Vietnambot azért bombázzák, hogy — úgymond — elkerüljék „a nemzeti morál össze-roppanását Saigonban”, s még inkább azért, hogy megakadályozzák a dél-vietnami kormány bukását. De éppen amikor az első berepüléseknek be kellett volna következniük, a kormányt megdöntötték, „a legnagyobb fejetlenség” lett úrrá Saigonon, s a berepüléseket el kellett halasztani, amíg kiagyalták az új indokolást, hogy ti. rá kell kényszeríteni Hanoit „a Vietkong és a Patet Lao akciójának félbeszakítására”; olyan célkitűzés volt, amelynek elérésében a vezérkari főnökök egyesített bizottsága sem hitt, s ki is jelentette: „Tévedés volna arra következtetni, hogy ezek az akciók döntő jelentőségűek lehetnek.”

1965-től kezdve a döntő győzelem fogalma háttérbe szorul. Az új célkitűzés: „Meggyőzni az ellenséget, hogy sohasem sikerülhet megnyernie a háborút.” Mint-hogy azonban a tények bizonyossága szerint az ellenség ezt nem volt hajlandó tudomásul venni, kirajzolódott az újabb orientáció: „elkerülni a megalázó vereséget” (mintha a háborúban a vereség nem csak megalázó lehetne).

A Pentagon dokumentumai világosan tanúsítják, mennyire rettegték a vereségtől és a vereség következményeitől. De nem a nemzetet sújtó következményektől, hanem „az Egyesült Államok és az elnök hírnevét érintő” konzekvenciáktól tartottak. A szárazföldi csapatok Észak-Vietnam elleni felhasználásának opportunitása ellen leggyakrabban hangoztatott fő érv tulajdonképpen nem is a vereségtől való félelem volt, vagy az esetleges visszavonulásra kényszerülő katonák sorsa miatt érzett aggodalom, hanem inkább a következő megfontolás: „Miután már odakerültek, nehéz volna visszavonni őket a vereség ipso facto elisme-

rése nélkül." A cél lényegében „politikai” jellegű volt: „megmutatni a világnak, meddig mehet el az Egyesült Államok valamely szövetséges támogatásában”, „vállalt kötelezettségei lelkiismeretes teljesítésében”.

E célkitűzések látszólagos összevisszaságban koegzisztáltak, mintha egyiknek sem sikerült volna az őt közvetlenül megelőző fölé kerekednie. Mindegyiknek más-más „közönség” elvárásait kellett kielégítenie, tehát mindegyiket más-más „szcenárium” keretébe kellett illeszteni.

Ugyancsak 1965-ben John T. McNaughton hadügyminiszterhelyettes a következőképpen számlálta elő őket:

„70% — elkerülni a megalázó vereséget (hogy garanciáinkat illetően megőrizzük szavahihetőségünket); 20% — Dél-Vietnam területét és a szomszédos területeket megvédeni a (külföldi) hódítástól; 10% — lehetővé tenni Dél-Vietnam népe számára, hogy jobban és szabadabban élhessen.”

Megnyugtató őszinteség... Kétségtelen célja a rendszerezés és az elősegítése ama vita nyugvópontra jutásának, amelyet a következő nyugtalanító kérdés vetett fel: tulajdonképpen miért keveredtünk háborúba, s miért éppen Vietnamban? 1964-ben, amikor még csak a véres kaland kezdeteinél tartottunk, McNaughton már rámutatott, hogy ő maga sem hisz a lényegbevágó megoldásban: „Még ha Vietnamnak szemünk láttára dezintegrálódnia kellene is, meg kell kísérelnünk integritását elég hosszú ideig fenntartani ahhoz, hogy csapatainkat kivonhassuk, s meggyőzhessük a világot a dél-vietnami konfliktus egyedülálló jellegéről, a kielégítő megoldás elérésének lehetetlenségéről.”

„Meggyőzni a világot”; bebizonyítani, hogy az Egyesült Államok „jó orvos”, fogadalmait gondosan betartja, mer kockázatot vállalni, s a vérvesztéssel mit sem törődve, keményen lesújt az ellenségre; egy kis, minden stratégiai fontosságot nélkülöző, elmaradt ország révén felmérni az Egyesült Államok képességét arra, hogy egy országot a kommunista felszabadítási háborúval merészen szembezállni segítsen; megmenteni a mindenhatóság, „világviszonylatú vezetői elhivatottságunk látszatát”; bizonyítani az Egyesült Államok elszántságát és lehetőségeit arra, hogy nemzetközi kérdésekben érvényesítse álláspontját; bizonyítani „szövetségeink és barátaink iránt vállalt kötelezettségeink betartására irányuló szándékunkat”; egyszóval: „olyan magatartást tanúsítani, mintha mi volnánk a világ egyetlen nagyhatalma”, s csak azért, hogy erről megbizonyosodjék a világ: ez volt a mindvégig szem előtt tartott egyetlen cél.

Johnson már elnöksége kezdetén háttérbe szorított minden más célkitűzést és teóriát: a dominó-elméletet, a hidegháború első korszakának kommunistaellenes stratégiáját, a Kennedy elnök csoportjától oly sokat emlegetett gerillaellenes stratégiát.

A cél lényegében nem a tulajdonképpeni hatalom és profit volt. Még csak nem is az Egyesült Államok befolyásának növelése, hogy aztán olyan érdekek szolgálatába lehessen állítani, amelyek szempontjából fontos lehet „a világ legnagyobb hatalma” képzetének kialakítása. A cél ezentúl magának a képzetnek a kialakítása; ez világosan megmutatkozik abban is, hogy a problémák megoldásával megbízott szakemberek milyen gyakran használták a „szcenárium” és a „közönség” kifejezést.

E cél elérésének szolgálatában a politikai eszközök csak rövid távra alkalmasak, és egymással felcserélhetőek voltak. Amikor aztán a vereség előjelei félreismerhetetlenné váltak, már nem annyira a vereség megaláztatásainak elkerüléséről, hanem inkább a megaláztatás elismerésének a megkerüléséről volt szó: a látszatok megőrzésére törekedtek.

Nem a világ, hanem a lelkek meghódítására törekvés — ez már történelmi újdonság. S mindegyik nem valamely harmadosztályú, hiányosságait leplezni igyekvő, vélt érdemeivel hivalkodó nemzet vállalkozott, nem is holmi, a második világháború után pozícióit elvesztett egykori gyarmattartó, amely — akárcsak de Gaulle — a blöfftől sem riadt vissza valamelyes kiváltságok visszaszerzéséért, hanem egy 1945-ben valóban „döntő jelentőségűvé” előlépett hatalom.

Talán természetes is, hogy a választott vezetők, akik oly sokat köszönhetnek — legalábbis meggyőződésük szerint — választási hadjárataik szervezőinek, hajlamosabbak hinni a lelkek manipulálhatóságának mindenhatóságában, azt képzelik, hogy a manipulálás teszi lehetővé a tényleges uralkodást a világ fölött. Ami igazán meglepő, az az a buzgalom, amellyel több tucatnyi értelmiségi ezt a képzelgésre építő vállalkozást támogatta. Talán elbűvölték őket a vállalkozás megkövetelte intellektuális erőfeszítés arányai...

A valóságot rendszerint csupán számokkal és százalékarányokkal körülíró szakemberekben talán nem is tudatosulhatott, milyen borzalmas nyomorúságot, mennyi szenvedést okoztak „megoldási javaslataikkal” (a pacifikálásokkal, a lakosság áttelepítéseivel, a lombtalanítással, a napalm bevetésével) a „baráti” népek, amelyet meg kellett menteniük, s az „ellenségnek”, amelynek, mielőtt megtámadtuk, nem állt szándékában ellenségünknek lenni (de hiszen ereje sem volt hozzá).

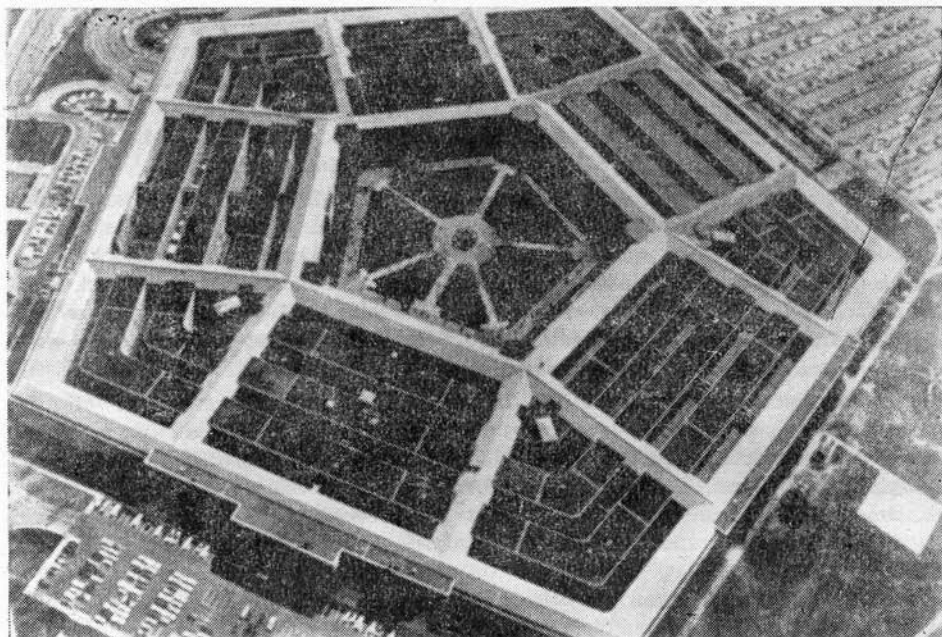
Meglepő, hogy e szakemberekben nem ötlött fel: valójában a „világ” nagyon tart majd Amerika barátságától és kötelezettségvállalásaitól, miután bebizonyítják neki, mily messze mehet az Egyesült Államok a vállalt kötelezettségek teljesítésének útján. Ezek a szakemberek sem a valóságtól, sem pedig a józan észről nem zavartatták magukat, rendületlenül tovább gyártották a szcenáriumokat a „kommunisták számára” (akikre energikus nyomást kellett gyakorolnunk), a dél-vietnamiak számára (akiknek morálját „emelnünk” kellett), szövetségeseink számára (akiknek mint megbízható kezesre kellene ránk tekinteniük), s az amerikai közvélemény számára (amellyel jóvá kell hagyni a nevében vállalt kockázatokat).

Ma már tudjuk, milyen nagyot tévedtek e közönségekkel kapcsolatban. A legnagyobb tévedés, a megítélés fő hibája az volt, hogy katonai nyelven szóltak e közönséghez, a politika és a *public relations* viszonyrendszerei szerint akartak dönteni katonai kérdésekben, s nem a valóságos kockázatokra gondoltak, hanem inkább „a kedvezőtlen kimenetel következményeinek minimalizálását lehetővé tevő technikákra”.

Többek között a világ más pontjai ellen irányuló „diverziós jellegű offenzívák” elindítását s ezzel egyidejűleg „a szegénység elleni harc programjának kidolgozását” javasolták a harmadik világ viszonylatában. Noha a programot kidolgozó McNaughton rendkívüli intelligenciájú ember, a jelek szerint eszébe sem jutott, hogy e diverziós műveleteknek súlyos, teljességgel előreláthatatlan következményei lehetnek, s felforgathatják azt a világot, amelyért az Egyesült Államok ezt a háborút vívja.

A valóságtól való elszakadás egyike a Pentagon-dokumentumok szembeszökő elemeinek. A tények és a döntések közötti összefüggések hiánya talán a feltárult titkok legdöbbenetesebbje, s minden bizonnyal ez volt a legjobban őrzöttek egyike. Ugyancsak meghökkentők a különféle döntésre jogosult hivatalok és a hírszerző szolgálatok kapcsolatának a hiányosságai.

A dokumentumok elején szó esik egy, „a titkos háború hadműveleteire” vonatkozó határozat érvénytelenítéséről az Eisenhower-adminisztráció első éveiben.

A Pentagon épülete

Ezt a határozatot akkor hozták, amikor a végrehajtó hatalom még úgy vélte, hogy a háború elindításához szüksége van a Kongresszus jóváhagyására. Eisenhower elnök annyira maradi ember volt, hogy még az Alkotmányt is tiszteletben tartotta. Miután felvette az érintkezést a Kongresszus vezetőivel, s meggyőződött arról, hogy a törvényhozás elutasítaná a hivatalos elkötelezettséget, elhatározta: nem avatkozik be nyíltan.

Megalakították a saigoni katonai missziót, parancsnokává kinevezték Edward Lansdale ezredest, s megbízták a katonai jellegű műveletek elindításával, valamint „a politikai-lélektani hadviselés megszervezésével“. Gyakorlatilag az történt: röpiratokat terjesztettek, amelyek az ellenséges tábornak tulajdonított hamis állításokat tartalmaztak; Hanoiiban szétörték több autóbusz motorját; angol nyelvkurzusokat szerveztek a fontos személyiségek barátnői számára, s a maguk szolgálatába állították a vietnami csillagjósokat. Ez a nevetséges szakasz elhúzódott a hatvanas évek elejéig, amikor is a katonák átvették a stafétabotot.

A hírszerzésnek a valóságos helyzet elemzésével megbízott osztályai semmilyen kapcsolatban nem voltak a titkos akciókkal, ami azt jelenti, hogy szerepük az értesülések begyűjtésére korlátozódott, nem terjedt ki az események alakítására. E szervek számára nem tették kötelezővé, hogy pozitív eredményekre hivatkozzanak, Washington nem követelte meg tőlük, hogy jó hírekkel táplálják a nagyközönség tájékoztatásával megbízott orgánumokat, hogy andalító meséket agyaljanak ki „a folytonos fejlődésről, az évről évre tapasztalható javulásról“. Minthogy viszonylag függetlenek voltak, feltárták a valóságot.

Úgy tűnik, a hírszerzés ügynökei ez esetben nem azt közölték feljebbvalóikkal, amit ez utóbbiak hallani óhajtottak tőlük; a helyzet értékelése nem a végrehajtással megbízottak feladata volt; egyetlen magas rangú tisztjük sem mondott olyasmit beosztottjainak, mint egy hadosztályparancsnok tanácsosai egyikének, aki

Quang Tri romjai 1972 októberében

makacsul kitartott amellett, hogy föltétlenül jelenteni kell: a térségben nem pacifikált vietkong falvak vannak. „Fiam, maga készíti a jelentéseket itteni tevékenységünkéről. Talán el akar hagyni bennünket?!“

Kiderült, hogy az értesülések értékelésével megbízottak nagyon is távol voltak a tényekkel mit sem törődő szakemberektől. Meg is lakoltak ezért az objektív előnyért: jelentéseik a legcsekélyebb mértékben sem befolyásolták a nemzetbiztonsági tanács ajánlásait és határozatait.

Igy aztán mély szakadék tátongott a — hírszerző szolgálatok, néha (mint például a McNamara esetében) a döntésre jogosultak felfedte s gyakran a jól értesült nagyközönség előtt sem ismeretlen — tények s a döntés alapjául szolgáló feltevések, elméletek és előítéletek között. Ezzel a különbséggel magyarázhatók kudarcunk nagy arányai. Hadd mondjunk el néhány példát.

Az első ízben 1950-ben megfogalmazott és a „legnagyobb horderejű eseményeket is túlélte“ dominó-elmélettel kapcsolatban emlékeztetünk arra, hogy Johnson elnök 1964-ben feltette a következő kérdést: „Valóban bekövetkezik Délkelet-Ázsia eleste, ha Laosz és Dél-Vietnam Észak-Vietnam befolyása alá kerül?“ [...]

Öt évvel később a Nixon-adminisztráció is feltette ugyanazt a kérdést, s a válasz így szólt: „A CIA osztályainak jelentése szerint, ha az Egyesült Államok azonnal ki is vonul Dél-Vietnamból, Délkelet-Ázsia egésze legalább egy nemzedéknyi ideig megmarad mai állapotában.“

A Pentagon dokumentumai szerint ezt a feltevést betű szerinti értelmében elfogadta a vezérkari főnökök tanácsa, Walt Rostow és Maxwell Taylor tábornok; s ami ennél is lényegesebb: azok is, akik nem tették magukévá, megemlítették, mégpedig nemcsak nyilvánosan, hanem a döntéseiket bevezető indoklásokban is.

Azt az állítást illetően, amely szerint „a dél-vietnami felkelőket a külföldi kommunista összeesküvés támogatja és irányítja“, a hírszerzés 1961-ben a követ-

kezöképpen vélekedett: „a 17 000 főre becsült vietkong erők 80—90 százalékát a helyszínen toborozzák, s kevés jel mutat arra, hogy külső utánpótlásra számítanak.“

Három évvel később ugyanaz volt a helyzet: a hírszerző szervek egy 1964-es jelentése szerint „autochton jellegűek a dél-vietnami kommunista erők elsődleges utánpótlási forrásai“. Más szóval: a felelős tényszerző tisztában voltak azzal az elemi ténnyel, hogy Dél-Vietnam polgárháború áldozata. Mike Mansfield szenátor már 1962-ben figyelmeztette Kennedy elnököt: katonai erősítések Dél-Vietnamba küldése egyértelmű „az amerikaiak döntő jellegű beavatkozásával egy polgárháborúba...“

Az Észak-Vietnam bombázását előirányzó döntést részben arra az elméletre hivatkozva hozták, amely szerint „valamely forradalom elfojtásához elegendő azt megfosztani a külföldi utánpótlás lehetőségeitől“. Feltételezték, hogy a bombázások majd elveszik az észak-vietnamiak kedvét a dél-vietnami lázadók támogatásától, pedig a döntésre jogosult személyek elegendő értesüléssel rendelkeztek, amelyekből félreismerhetetlenül kiviláglott: kétséges, hogy a vietkong „szót fogadna“ „a józan belátás útjára tér“ Észak-Vietnamnak; ugyanakkor „a vezérkari főnökök sem hittek abban, hogy ezek az erősítések döntő módon befolyásolhatnák Hanoi szándékait“.

[...] A tények ellentmondtak az előzőekben említett elméleteknek, s az ellenzék körében egy új teória született, amely szerint az Egyesült Államok a második világháború befejezése után imperialista politikát folytatott. Ennek az elméletnek van egy nagy előnye: megérteti, hogy nem fűződik valóságos nemzeti érdek a vietnami vállalkozáshoz (az imperialista politikát mindig is az jellemzi, hogy **nem** vezetnek, de nem is korlátozzák a nemzeti érdekek); csak hogy ez az elmélet **sem** igazolja „az erőpazarlást ott, ahol semmi értelme nincs“.

Nem arról volt szó, hogy „csak korlátolt eszközökkel rendelkezünk aránytalanul nagy feladatok végrehajtásához“, hanem inkább szinte hihetetlen példájáról az eszközök túlzó felhasználásának egy kis jelentőségű cél érdekében, egy másodlagos fontosságú térségben. Ebből adódik az az érzés, hogy kátyúba jutottunk, s eluralkodott rajtunk valamiféle makaacsság, ami többeket arra a meggyőződésre vezetett, hogy „az uralkodó osztály elvesztette józan eszét; sokan úgy vélik, hogy egyfajta Amerika-képzetet próbálunk ráerőszakolni távoli népekre, amelyeket meg sem érthetünk [...], s ez a kísérlet már-már az abszurd határait súrolja“, ahogyan McNaughton 1967-ben írta.

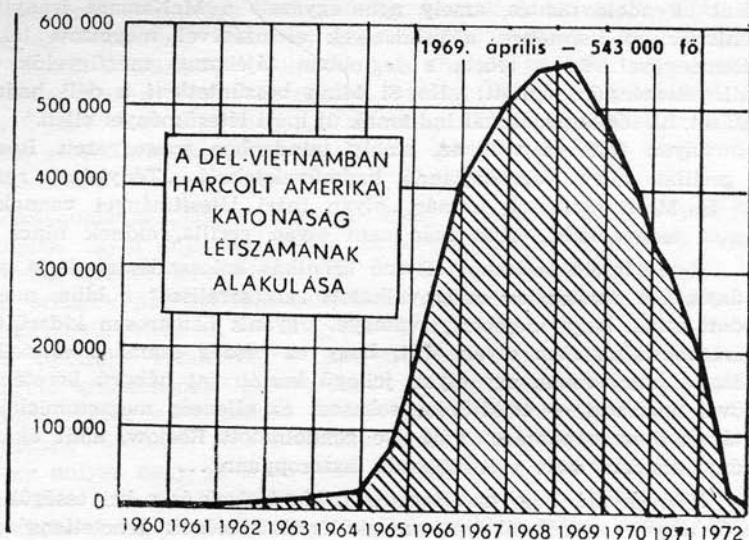
A Pentagon-dokumentumokban két szöveg kivételével jóformán semmi sem támasztja alá a nagyszabású imperialista stratégiára vonatkozó elméletet. Az egyik, a vezérkari főnökök egyesített bizottságának az okmánya megállapítja: korlátolt jellegű hadműveletek viselésére lehetőségeink „nagy mértékben“ csökkennének, ha „a délkelet-ázsiai területek fölötti ellenőrzésünk megszűnté egyben légi, szárazföldi és tengerészeti támaszpontjaink elvesztéséhez is vezetne“. A másik dokumentum egy 1964-ben keltezett McNamara-jelentés: „Nem tartunk igényt arra, hogy Dél-Vietnam a Nyugat támaszpontjává váljék, vagy részt vegyen valamely nyugati szövetségi rendszerben.“

Ebből azonban nem kell arra következtetni, hogy Amerika egyáltalán nem tervezett imperialista jellegű világpolitikát. A Pentagon-dokumentumok feltárnak másodlagos tényeket, melyek igazolni látszanak egy ilyen politika lehetőségeit.

Nagyon valószínű, hogy azok a hazai dokumentumok, amelyek pedig előmozdíthaták volna — még mielőtt teóriákká alakulnak — a következtetések módosítását, elkerülték az illetékesek figyelmét.

Ami ezekkel a dokumentumokkal történt, az jól szemlélteti a titoktartással

való visszaélés súlyos veszélyeit. A visszaélésekkel nemcsak a népet és választott képviselőit fosztják meg a véleményalkotás lehetőségétől; leszoknak a dokumentálódásról azok is, akik számára pedig munkafeltételeik folytán hozzáférhető az adatok, s akiket intellektuális alkatuk fogékonyá tesz irántuk; de már se idejük, se kedvük a dokumentumhalmozokból előhalászni az információs anyagot, amelynek 99,5 százalékát tulajdonképpen nem is kellett volna titkosnak minősíteni (s amelynek nagyobb hányada minden gyakorlati érték híján való).

Az amerikai fegyveres beavatkozás politikájának vészes csödjé abból következik, hogy bizonyos, döntésre jogosult személyek több mint huszonöt éve csökönyösen elzárkóznak minden történelmi, politikai és földrajzi realitás tudomásulvétele elől.

De a csalók önmagukat csapják be. Magas állásuk és megingathatatlan önbizalmuk folytán biztosak voltak abban, hogy totális sikert arathatnak, ha nem is a csatamezőn, hát legalább a *public relations* területén. Minthogy szilárdan hittek a közvélemény manipulálásának lehetőségében, s úgy döntöttek, hogy inkább a valóságtól távol élnek, más tények elhanyagolásánál semmivel sem volt nehezebb azt is fumigálni, hogy már saját közönségük sem hagyja magát általuk befolyásolni.

S mivel maga a vereség kevésbé félelmetesnek tűnt, mint a vereség elismerése, kiagyalták a buddhista újévi támadásról és a kambodzsai invázióról szóló emlékezetes nyilatkozataikat. Még jellemzőbb, hogy a közelgő választások leple alatt sikerült ily súlyos eseményekkel kapcsolatban a valóságot eltorzítani, nehogy az éppen hivatalban levő elnök legyen „az Egyesült Államok első háborút veszítő elnöke“.

A hidegháború cselekvési szabadsághoz jutott specialistáinak módszerét tökéletesen szemlélteti a Johnson-adminisztráció „kiváló értelmiségije“, Walt Rostow egyik elméletének alkalmazása. Erre az elméletre épül az Észak-Vietnam bombá-

zását elrendelő döntés, amely nem egyezett a McNamara irányította, a hadügy-minisztérium keretében a rendszerek elemzésével megbízott tekintélyes csoport véleményével. Ez a teória a legjobban tájékozott megfigyelők egyike, Bernard Fall véleményére épített: „Ho Si Minh beszűntetheti a déli hadműveletek támogatását, ha légitámadásokat indítanak új ipari létesítményei ellen.”

Olyan feltevés volt ez, amely mindenben megegyezett Rostow elméletével a gerillák ellen végrehajtandó hadműveletekről. „Tényként” regisztrálták, hogy Ho Si Minh elnöknek immár „olyan ipari létesítményei vannak, amelyeket érdemes megvédenie, tehát már nem olyan gerilla, akinek nincs veszítenivalója”.

A megfelelő távlatból elemző krónikás kolosszálisnak látja a téves megítélés arányait. A valóságban ezért válhatott „kolosszálissá” a hiba, mert senki sem törődött azzal, hogy idejében jóvátegye. Ugyanis hamarosan kiderült: Észak-Vietnam iparosodottsága nem olyan volt, hogy az ország számára elviselhetetlenek lettek volna a bombázások egy olyan jellegű korlátozott háború keretében, amelynek — idővel módosult — célkitűzése sohasem az ellenség megsemmisítése, hanem „akaratának összeroppantása” volt. De gondolhatott Rostow, amit akart: a hanoi kormány „akarata” nem volt hajlandó összeroppanni...

Nyilvánvaló, hogy az elfogadható hipotézisek és a helyességük igazolására szolgáló tények egymástól való megkülönböztetésének lehetetlensége és ami ebből következik (s az utóbbi időben járvánnyá vált): a hipotézisek és az „elméletek” bizonyított tényként való kezelése a legnagyobb mértékben ellentmond a játék-elmélet tudományos követelményeinek és a rendszerelemzésnek.

Mire a Pentagon-dokumentumok napvilágra kerültek, a nagyközönség már majdnem mindenről tudott, amit a kormány el akart rejtteni előle. Ez a sajtó integritásának és erejének a tanúsága. Ismét bebizonyosodott egy sokat hangoztatott nézet helyessége: a szabad és önmagát áruba nem bocsátó sajtónak nagyok a feladatai; ha teljesíti őket, joggal támaszthat igényt a „negyedik hatalom” elnevezésre.

Hannah Arendt

Általános partikularitások?

A tömegkommunikáció nagy teljesítményeit számszerűen is elemző szakfolyóiratok statisztikai kimutatásai szerint a harmadik világról szóló tudósítások a napilapok, a tévé, a rádió híryanagának nagyon jelentős hányadát alkotják ugyan, az iparilag, társadalmilag fejlettebb térségek, országok — mondhatni: „túlértésült” — nagyközönsége mégsem tanúsít kellő megértést a távoli tájak népeinek néha már-már megoldhatatlannak tűnő problémái iránt. Az „értésülés-fogyasztóban” még azt sem sikerül minden esetben tudatosítani, hogy a fejlődő országok gazdasági-társadalmi elmaradottsága a következő évtizedek egyik legfontosabb — és legnehezebbnek mutakozó — nemzetközi ügye, az áhított harmónia létrejöttének veszélyes akadályja.

Mi lehet az oka az „információs ösztűz” hatástalanságának?

A sajtótudomány tömeglélektanra hivatkozó magyarázatai e vonatkozásban is bizonyára sok igazságot tartalmaznak. Valószínű, hogy az együttérzés, az „át-